MITÄ KUULUU SIJAISHUOLLOLLE

NUORTEN SILMIN?

Johanna Barkman (toim.)

RAPORTTI

Nuoret kokemusasiantuntijat
ja asiantuntijat
lastensuojelun äärellä
27. toukokuuta 2026

thl
LAPSIASIAVALTUUTETTU
BARNOMBUDSMANNEN
Hoivatie
Voima Vaikuttaa!
Pesäpuu ry

Pesäpuu on lastensuojelun kehittämisyhteisö,
jonka tehtävänä on lisätä lasten ja heidän läheistensä
hyvinvointia lastensuojelussa. Toimintamme perustuu
vahvaan kumppanuuteen ja tuotamme lasten ja nuorten
omiin kokemuksiin perustuvia ja kehittämistyössä
syntyviä toimintamalleja, tietoa, materiaaleja ja koulutuksia.
Pesäpuun materiaalit tunnistaa rekisteröidystä
tavaramerkistä LUPAUS LAPSELLE®.
Toimintamme on yleishyödyllistä.

Copyright © 2026 Pesäpuu ry
All rights reserved
ISBN: 978-952-7632-09-3
www.pesapuu.fi

Pesäpuu ry

LASTENSUOJELUN
KEHITTÄMISYHTEISÖ

Tähän raporttiin on koottu *Mitä kuuluu sijaishuollolle nuorten silmin?* -tilaisuuden puheenvuorot ja keskustelut, sekä aikuisen lupaukset lapselle ja toimenpideohjelma.

Nuorten tärkein toive on, että raportti tavoittaa erityisesti ne, jotka tekevät päätöksiä lastensuojelusta sekä lasten ja nuorten elämästä. Lasten ja nuorten äänen kuuleminen ei saa jäädä yksittäiseksi tapahtumaksi, vaan sen tulee näkyä myös arjen kohtaamisissa, palveluiden kehittämisessä ja päätöksenteossa.

Lämmin kiitos *Voima vaikuttaa* -verkostolle sen kymmenvuotisesta työstä sekä kaikille nuorille, puhujille, kommentoijille ja osallistujille, jotka tekivät päivästä merkityksellisen. Erityisesti kiitos nuorille, jotka jakoivat kokemuksiaan ja näkemyksiään rohkeasti – niiden varaan rakentuu entistä parempi sijaishuolto.

Sisällys

4 Alkusanat
5 Mitä kuuluu sijaishuollolle nuorten silmin -tilaisuus
6 Yhteenveto

Puheenvuorot:
7 Oikeus tietää
8 Kommenttipuheenvuoro
9 Aikuisen lupaus lapselle
10 Lastensuojelu ei ole mustavalkoista
11 Leiman takana on tavallinen nuori
12 Säännöt, rajat ja rakkaus
13 Kommenttipuheenvuoro
14 Aikuisen lupaus lapselle
15 Vaihtuvat ja pysyvät suhteet
17 Kommenttipuheenvuoro
18 Aikuisen lupaus lapselle
19 Valvonta
20 Kommenttipuheenvuoro
21 Aikuisen lupaus lapselle
22 Syrjäyttämisestä osallisuuteen
24 Sijoituksen jälkeen ja toivo
27 Toivo ja unelmat
28 Kommenttipuheenvuoro
29 Aikuisen lupaus lapselle
30 Toimenpideohjelma

32 Loppusanat
33 Voima vaikuttaa -verkoston kannanotto
34 Voima vaikuttaa -verkosto

Alkusanat

Jaana Tervo, juristi, THL &
Elina Pekkarinen, lapsiasiavaltuutettu

**Mikä lastensuojelun sijaishuollossa herättää toivoa?
Mikä aiheuttaa pettymyksiä?
Miten lastensuojelua voisi korjata ja parantaa?**

Vuonna 2011 toteutettiin sijaishuollon kiertue, jossa kuultiin lasten ja nuorten näkemyksiä lastensuojelusta, erityisesti sijaishuollosta. Nyt vuonna 2026 kiertueesta on kulunut 15 vuotta. Kiertueella mukana olleille tahoille heräsi kiinnostus kuulla, mitä lapset ja nuoret ajattelevat lastensuojelusta nyt – 15 vuotta myöhemmin.

Ovatko lasten ja nuorten näkemykset ja kokemukset muuttuneet vai pysyneet samoina?

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos päätti yhdessä Pesäpuu ry:n, Hoivatien ja lapsiasiavaltuutetun toimiston kanssa järjestää tilaisuuden, jota varten *Voima vaikuttaa* -verkoston kokemusasiantuntijat kokosivat näkemyksiään. Toukokuussa pidetyssä tilaisuudessa nuoret eri puolilta Suomea saivat kertoa niistä suoraan aikuisille, jotka työskentelevät lastensuojelun parissa.

Päivä täyttyi nuorten ja aikuisten välisestä vuoropuhelusta ja näkemysten vaihdosta. Meille paikalla olleille aikuisille jäi vaikutelma, että samat kehittämistä kaipaavat asiat toistuvat vuodesta toiseen. Esimerkiksi useilla lainsäädäntömuutoksilla on pyritty vaikuttamaan siihen, että lasten asioista vastaavilla sosiaalityöntekijöillä olisi riittävästi aikaa kuulla vastuullaan olevien lasten ja nuorten omia näkemyksiä ja tarpeita.

Lapset ja nuoret nostivat edelleen esille sen, että he tarvitsevat aikuisen, joka toimii heidän etunsa edistämiseksi, ja siinä sosiaalityöntekijällä on keskeinen rooli. *”Kerran vuodessa tapaaminen on liian harvoin, mutta kerran päivässä liikaa.”*

Ennen kaikkea huostaanotetut lapset ja nuoret toivovat, että heitä kohdeltaisiin välittävästi ja samoilla kriteereillä kuin muitakin lapsia. Rajoja voi ja tulee asettaa, kun tarvetta on. *”Kyse on siitä, että kasvatetaan rakkaudella. Pitäisi kasvattaa niin kuin kotona.”*

Meille lastensuojelun korjaamisen parissa työskenteleville aikuisille päivä toi tärkeää tietoa ja motivaatiota tehdä jatkossa vieläkin enemmän, jotta lastensuojelussa kasvavat lapset ja nuoret saisivat mahdollisimman hyvän alun elämälleen.

Toivottavasti seuraavassa foorumissa voimme todeta, että olemme vihdoin kuulleet lasten ja nuorten ajatuksia ja korjanneet ne viat, joita lastensuojelussa on.

Mitä kuuluu sijaishuollolle nuorten silmin? – nuoret kokemusasiantuntijat ja asiantuntijat lastensuojelun äärellä

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) järjesti yhteistyössä Pesäpuu ry:n, Hoivatien ja lapsiasiavaltuutetun toimiston kanssa **27. toukokuuta 2026** tilaisuuden, jossa tarkasteltiin sijaishuollon nykytilaa nuorten kokemusten näkökulmasta.

Tapahtuma kokosi yhteen ammattilaisia, valtiovallan edustajia ja nuoria kokemusasiantuntijoita keskustelemaan siitä, miltä 15 vuotta sitten laaditun *Suojele unelmia, vaali toivoa* -raportin viestit näyttävät tämän päivän Suomessa.

Keskeisessä roolissa oli *Voima vaikuttaa* -verkosto, joka kokoaa yhteen noin 20 lastensuojelun kokemusasiantuntijaryhmää eri puolilta Suomea.

Vuonna 2016 perustettua verkostoa koordinoi Pesäpuu ry. Verkoston tavoitteena on mahdollistaa kokemusten jakaminen kokemusasiantuntijatoiminnan parissa – niin ryhmien jäsenten, ryhmänohjaajina toimivien ammattilaisten kuin kokemustaustaisten vetäjien kesken. Verkostoon ovat tervetulleita myös uudet ryhmät.

Taustalla nuorten ääni

Tilaisuuden taustalla on vuonna 2011 toteutettu *Uskomme sinuun – Usko sinäkin -sijaishuollon* -kiertue, jossa kuultiin noin 150 sijaishuollossa asuvan yli 12-vuotiaan nuoren kokemuksia. Kiertue järjestettiin yhteistyössä Pesäpuu ry:n Selviytyjät-tiimin, lapsiasiavaltuutetun toimiston, Lastensuojelun Keskusliiton ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa.

Kiertueen tuloksena syntyi *Suojele unelmia, vaali toivoa* -raportti. Raportti sisältää vaalimisohjelman sekä toimenpide-ehdotukset. Vaalimisohjelma kertoo, mitä me jokainen voimme tehdä paremman lastensuojelun hyväksi.

Nyt, yli vuosikymmen myöhemmin, raportin suosituksia tarkasteltiin uudelleen. Kevään aikana osa *Voima vaikuttaa* -verkostoon kuuluvista kehittäjäryhmistä arvioi, miten suositukset näkyvät tämän päivän lastensuojelussa ja sijaishuollossa. **Reilusti yli 50 nuoren kokemusasiantuntijan havainnot ja kokemukset koottiin käsillä olevaan raporttiin.**

Tilaisuudessa etsittiin vastauksia erityisesti seuraaviin kysymyksiin:

- Miten suositukset näkyvät nykyhetkessä?
- Mitä on muuttunut viimeisen kymmenen vuoden aikana, ja mitä on vielä tekemättä?

Päivän päätteeksi pienryhmissä päivitettiin aikuisen lupaukset lapselle sekä laadittiin ajantasaiset toimenpidesuositukset tukemaan lasten ja nuorten hyvinvointia ja osallisuutta.

Tilaisuus toimi samalla muistutuksena siitä, että nuorten kokemukset ovat keskeinen osa lastensuojelun kehittämistä sekä nyt että tulevaisuudessa.

Yhteenveto

Mitä kuuluu sijaishuollolle nuorten silmin -tilaisuudessa kuultiin raikkaita, rehellisiä ja toivoa herättäviä nuorten puheenvuoroja. Osa nuorista puhui julkisesti ensimmäistä kertaa, osa esiintyi jo kokeneesti. Kaikkien viesteissä oli yksi yhdistävä sanoma – nuorten ääntä pitää kuulla aidosti.

Tilaisuudessa nuoret nostivat puheenvuoroissaan esiin, miten sijaishuollossa elävät lapset ja nuoret kohtaavat edelleen eriarvoisuutta ja leimaavia käsitteitä, kuten ”ongelmanuori” tai ”laitosnuori”. Sanoilla on merkitystä.

Suojele unelmia, vaali toivoa -raportissa puhuttiin aikanaan syrjäytymisestä selviytymiseen. Nyt nuoret painottivat siirtymää syrjäyttämisestä osallisuuteen. Heidän mukaansa lasten oikeuksista käytävä keskustelu ja nuorten kasvava tietoisuus omista oikeuksistaan ovat vahvistaneet selviytymisen mahdollisuuksia – sekä sijaishuollon ansiosta että siitä huolimatta.

Monelle nuorelle lastensuojelu on tarkoittanut ensimmäistä turvallista aikuista, hengähdystaukoa tai kokemusta siitä, että joku pysähtyy kuuntelemaan. Epäkohdista huolimatta sijaishuolto tukee ja korjaa useammin kuin rikkoo, kuultiin erään nuoren puheessa.

Nuoret nostivat vahvasti esiin myös sen, miten tieto on osallisuuden edellytys. Nuorten täytyy tietää oikeuksistaan, lastensuojelusta ja siitä, kuka heidän rinnallaan kulkee.

Suhdeperustainen työ rakentuu luottamuksesta, kohtaamisesta ja tiedosta. Tätä samaa korostivat myös nuorten viestejä kommentoineet sosiaali- ja terveysministeriön neuvotteleva virkamies **Susanna Hoikkala** sekä Valtion lastensuojelulaitoksen johtaja **Kaisa Tammi**.

Valvontaan liittyviä asioita puhuttivat sekä nuoria että kommentoijia. Sosiaalihuollon ylitarkastaja **Hanna Lappi** Lupa- ja valvontavirastosta painotti, että lasten ja nuorten kertomat asiat vaikuttavat suoraan tarkastustoimintaan ja että lasten kokemuksiin suhtaudutaan vakavasti.

Lapsiasiavaltuutettu **Elina Pekkarinen** puolestaan muistutti empatian ja inhimillisyyden vahvistamisesta koko sosiaalihuollossa. Valtion lastensuojelulaitoksen lastensuojelutyön johtaja **Maria Alanko-Lazarides** toi esiin, että lastensuojelu on ennen kaikkea lasten oikeuksien suojelua.

Päivän aikana nuoret puhuivat monessa kohtaa myös rakkaudesta, empatiasta ja unelmista. Hoivatien kehitysjohtaja **Mikko Oranen** kiteytti päätöspuheessaan, kuinka nuoret tarkastelivat sääntöjä ja rajoja rakkaudesta käsin.

Keskustelujen perusteella nousi vahvasti esiin, että turvallisuus, välittävät ja pysyvät ihmissuhteet sekä mahdollisuus unelmoida muodostavat perustan, jolle lasten ja nuorten hyvinvointi ja tulevaisuudenusko rakentuvat.

”Jos tietoa ei ole, miten voi ottaa apua vastaan ja vaikuttaa omaan elämään?”

Nuoret kehittäjät (SOILA-koordinaatiohanke)

Oikeus tietää

Riittävä tieto on nuorille edellytys sekä avun vastaanottamiselle että oman elämän hallinnalle. Miten pitäisi pystyä luottamaan tai ottamaan apua vastaan, jos ei tiedä?

Ilman tietoa on vaikea tunnistaa tarjolla olevaa tukea ja tehdä omaa elämää koskevia valintoja. Nuoret kokevat, että tietämättömyydessä on vaikeaa olla. Omaan elämään on mahdotonta vaikuttaa ilman tietoa.

Nuoret haluavat tietää miksi ovat sijoitettuna ja miten pääsevät takaisin kotiin. Jos nuorelle sanotaan, että kotiin pääsee, kun asiat menevät hyvin, hänelle on myös kerrottava konkreettisesti, mitä se tarkoittaa. Kaikki nuoret eivät välttämättä pääse kotiin takaisin, sillä sijoituksen takana voi olla nuoresta itsestään riippumattomia syitä. Silloin ei voida perustella, että käyttäytymällä hyvin pääsee takaisin kotiin.

Oikeus tietoon on myös ajankohtainen aihe. Nuorilla on nykyaikana älypuhelimien kautta pääsy monenlaisen tiedon äärelle. Tekoälyltä voi kysyä ja saada inhimillisen kuuloisia vastauksia esimerkiksi omista oikeuksista, mutta nuorten voi olla vaikeaa arvioida, onko tieto luotettavaa, todenperäistä ja ikätasoisesti ymmärrettävää.

Nuoret eivät voi ymmärtää omia oikeuksiaan, jos niitä ei kerrota selkeästi ja konkreettisesti. Tiedon selvittämistä ei voi jättää nuorten vastuulle.

Asioista on puhuttava nuorelle ikätasoisesti. Kertomisen lisäksi tulee huolehtia, että nuori myös ymmärtää oikeutensa.

Sosiaalityöntekijät ovat lastensuojelussa tärkeässä roolissa, mutta nuoren elämässä on paljon muitakin ammattilaisia ja aikuisia. Nuoret pohtivat, tietävätkö kaikki ammattilaisetkaan riittävästi nuorten oikeuksista ja omasta roolistaan niiden vahvistajana. On tärkeää, että arjen työntekijätkin kannattelevat nuoren oikeutta tietoon ja osallisuuteen.

Myös ammattilaisten vaihtuvuus haastaa tiedon saamista. Jos nuorella ei ole pysyviä suhteita ympäröiviin aikuisiin, on vaikea rakentaa luottamusta. Silloin ei välttämättä uskalla ottaa puheeksi vaikeita asioita. Luottamus ei rakennu itsestään, vaan vaatii työtä.

Ammattilaisten tunne- ja vuorovaikutustaidot sekä traumatietoisuus ovatkin tärkeitä. Esimerkiksi jos nuori kysyy asiasta hyökkäävään sävyyn ja aikuinen vastaa takaisin hyökkäävästi, syntyy negatiivinen kierre. Ohjaajat ja työntekijät ohjaavat siis omalla käytöksellään myös nuorten käytöstä.

Kommentti-puheenvuoro

Maria Alanko-Lazarides, lastensuojelutyön johtaja, Valtion lastensuojelulaitos

Monissa lastensuojeluun liittyvissä kysymyksissä ollaan edelleen samassa tilanteessa kuin aiemmin, vaikka joissakin asioissa on tapahtunut myös myönteistä kehitystä.

Lasten oikeuksista kertominen riittävän selkeästi on aina ammattilaisten vastuulla. Tiedon hankkiminen omista oikeuksista ei voi jäädä lasten vastuulle, vaan jokaisella lastensuojelun ammattilaisella on velvollisuus kertoa niistä ymmärrettävästi. Tämä vastuu kuuluu sosiaalityöntekijöiden lisäksi myös esimerkiksi sijaishuoltopaikkojen ohjaajille ja johtajille.

Erityisen tärkeänä on sijoituksen perusteiden avaamista lapselle. Lapsen tulee ymmärtää, miksi sijoitus on tehty, mitä sijoituksella tavoitellaan ja mitä konkreettisia asioita tulee tapahtua, jotta sijoitus voidaan päättää. Sijoituksen perusteiden ja siihen liittyvien odotusten selkeä läpikäynti on sosiaalityöntekijän keskeinen työtehtävä.

Lastensuojelusta on paljon disinformaatiota liikkeellä. Virheellistä tai harhaanjohtavaa tietoa leviää erityisesti sosiaalisessa mediassa, minkä vuoksi luotettavan tiedon merkitys korostuu. Tekoäly voi tuottaa virheellistä tai vääristynyttä tietoa lastensuojelusta. Tämän vuoksi tekoälyn antamaa tietoa on syytä arvioida kriittisesti ja varmistaa keskeiset asiat luotettavista viranomais- ja asiantuntijalähteistä.

Luotettavinta tietoa tarjoavat alan ammattilaiset ja viranomaiset, vaikka luottamuksen rakentaminen voi olla joskus vaikeaa. Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa toimivat ammattilaiset (esimerkiksi Tiktok-sossut) voivat madaltaa kynnystä tiedon saamiseen.

Kaiken lähtökohtana on luottamuksellisen suhteen rakentuminen. Luottamus syntyy sijaishuolto-paikan pysyvyydestä, turvallisista kohtaamisista ja työntekijöiden tunnetaidoista. Traumatietoisuus on keskeinen osaamisvaatimus sijaishuollossa työskenteleville. Työntekijän inhimillisyys ja keskeneräisyys voivat vahvistaa luottamusta – täydellisyyttä ei odoteta.

Suhdeperustaisuus nähdään laadukkaan lastensuojelun perustana sekä sijaishuollossa että sosiaalityössä. Lapsen kohtaamiseen ja hänen kanssaan vietettyyn aikaan tulee panostaa, sillä luottamuksellinen suhde luo perustan vaikuttavalle työskentelylle.

Lastensuojelu on lasten oikeuksien suojelua

Lasten oikeudet muodostavat lastensuojelutyön perustan. Lastensuojelun keskeinen tehtävä on turvata lasten oikeuksien toteutuminen. Sijaishuollon johtamisella on tärkeä rooli lasten oikeuksien varmistamisessa, henkilöstön osaamisen tason ylläpitämisessä ja yhtenäisen ammatillisen toimintakulttuurin rakentamisessa. Samalla johtamisen tehtävänä on vahvistaa työyhteisön hyvinvointia ja henkilöstön pysyvyyttä, sillä työntekijöiden vaihtuvuus heikentää hoidon jatkuvuutta.

Työntekijöiden hyvinvoinnista huolehtiminen on edellytyksenä laadukkaalle lastensuojelutyölle. Sijaishuollon valvonta ja laatu ovat kehittyneet viimeisten 15 vuoden aikana. Hyvän kohtelun suunnitelmat laaditaan kirjallisesti ja ajantasaisesti sekä ne tulee olla helposti lasten saatavilla.

AIKUISEN LUPAUS LAPSELLE

Lupaan tavata sinua säännöllisesti ja pitää sinuun yhteyttä. Lupaan tehdä työtä kanssasi sinun näkökulmastasi käsin, ei vain aikuisten tarpeista tai päätöksistä lähtien.

Lupaan kertoa sinulle sinua koskevista asioista ajoissa, avoimesti ja ymmärrettävästi. Kerron asiat tavalla, joka sopii ikääsi ja tilanteeseesi, ja varmistan, että olet ymmärtänyt. Lupaan kerrata asioita tarvittaessa ja kysyä myös aktiivisesti, mitä haluat tietää.

Lupaan kertoa sinulle oikeuksistasi ja velvollisuuksistasi sekä kuunnella mielipiteitäsi ja vastata kysymyksiisi rehellisesti. Sinun äänesi kuuluu kaikissa lastensuojelun vaiheissa – avohuollossa, sijaishuollossa ja jälkihuollossa.

Lastensuojelu ei ole mustavalkoista

”Ei luotu juuri yhteyttä. Ja luottamusta. Jonka kautta olisi voinut kertoa mitä elämälleni haluan."

Nuorten Turvasatama

(Pesäpuu ry, Auta Lasta ry ja Osallisuuden Aika ry)

”Ei oo kyllä kukaan koskaan kysynyt et miten tää on vaikuttanut muhun.

Eikä kyllä tunnu et sitä ois hirveemmin tutkittukkaa että miten lastensuojelu on lopulta vaikuttanut lapsen elämään isossa kuvassa.”

Kokemukset lastensuojelusta kuvataan usein joko myönteisinä tai kielteisinä, vaikka todellisuudessa kokemukset ovat usein monisyisiä ja sijoittuvat näiden ääripäiden välille. Jokaisen nuoren kokemus on yksilöllinen, mutta yhteinen tarve liittyy tiedonsaantiin: nuoret haluavat ymmärtää, mitä tapahtuu ja miksi.

Nuorilta kerätyn tiedon perusteella nuoria ei kuulla riittävästi lastensuojelun prosesseissa. Nuorten yhteisenä kokemuksena nousee esiin, että huoltajien näkemykset ja tarpeet saavat usein enemmän tilaa kuin nuoren oma kokemus. Tämä voi heikentää nuoren osallisuutta ja vahvistaa kokemusta, ettei hänen ajatuksillaan ole väliä.

Sijaishuollon muutokset kuormittavat nuoria merkittävästi. Useat nuoret tuovat esiin, ettei heidän jaksamistaan, unenlaatuaan, sopeutumistaan uuteen ympäristöön tai muutoksen aiheuttamaa kuormitusta ole riittävästi kysytty. Nuoret kokevat, ettei heidän näkökulmaansa ole huomioitu riittävästi tilanteissa, joissa esimerkiksi paikkakunnan vaihtuminen on vaikuttanut merkittävästi heidän arkeensa, ihmissuhteisiinsa ja hyvinvointiinsa.

Nuoret kuvaavat, että muutoksiin liittyvä epävarmuus, pelot ja jatkuva sopeutuminen voivat jättää pitkäkestoisia vaikutuksia. He kokevat, ettei heidän kokemuksiaan ole aina pysähdytty kuuntelemaan tai tarkastelemaan siitä näkökulmasta, miten tilanteet vaikuttavat heidän psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiinsa. Tämä herättää tärkeän kysymyksen siitä, kuka kantaa vastuuta sijaishuollon muutosten vaikutuksista lapseen tai nuoreen. Lastensuojelun pitkäaikais-vaikutuksia ja nuorten kokemusten merkitystä tulisi edelleen tutkia ja tehdä näkyvämmäksi.

Leiman takana on tavallinen nuori

“Voidaanko esimerkiksi puhua siitä, että laitokseen päästään vai puhutaanko aina siitä, että laitokseen joudutaan.”

Veturointi-toiminta (Turku, Auta Lasta ry)

Sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten lähtökohdat elämään ovat usein hyvin erilaiset kuin syntymäkodeissa asuvilla. Puhumme erityisen haavoittuvassa asemassa olevista lapsista ja nuorista, jotka ovat kokeneet lyhyen elämänsä aikana usein paljon vääryyttä, traumaattisia kokemuksia ja epäoikeudenmukaisuutta. Lisäksi he joutuvat kohtaamaan loukkaavia ja virheellisiä stereotypioita sekä ennakkoluuloja.

Siksi onkin erityisen tärkeää kiinnittää huomioita siihen, miten esimerkiksi julkisessa keskustella ja mediassa puhutaan sijaishuollosta asuvista lapsista ja nuorista ja sieltä jo itsenäistyneistä. Voidaanko esimerkiksi puhua siitä, että laitokseen päästään vai puhutaanko aina siitä, että laitokseen joudutaan.

Entä missä on oikea info lastensuojelusta? Jaetaanko oikeaa tietoa? Median räikeät otsikot saattavat nimittäin olla joillekin ainoat tiedonlähteet, jos ei ole itse enemmän syventynyt lastensuojeluun. Entä keskustellaanko lastensuojelusta tarpeeksi kouluissa? Lastensuojelusta voisi keskustella enemmän.

On tärkeää, ettei lapsia ja nuoria nähdä vain vaikeina, ongelmallisina tai huonokäytöksisinä. Aikuisten pitäisi nähdä meidät jokaisen yksilöinä ja ihmisinä, joista jokainen on omanlaisensa. Aikuisten pitäisi nähdä ja kohdata meidät kokonaisvaltaisesti ja nähdä myös käytöksemme taakse ja ymmärtää juurisyitä, mitkä siellä vaikuttavat.

Lisäksi aikuisten pitäisi aktiivisesti muistuttaa meitä ja luoda uskoa siihen, että me pystymme saavuttamaan ihan mitä tahansa lastensuojelutaustastamme huolimatta.

Olen usein itse kokenut ja kuullut myös muilta nuorilta kokemuksia siitä, ettei sijaishuollossa ole välttämättä tilaa mokailulle ja tavalliselle “nuoren elämälle.” Heille ei anneta edes tilaisuutta yrittää. Tarkoittaen sitä, että vaaditaan jatkuvaa ns. täydellistä käytöstä ja säntillistä sääntöjen noudattamista. Se voi tarkoittaa myös sitä, ettei yökyläily ole mahdollista: se voi olla tehty liian vaikeaksi ja byrokraattiseksi tai ajatellaan, ettei se kuulu sijaishuoltoon tai ei luoteta, vaikka olisikin aina noudattanut sääntöjä ja olisi edellytykset yökyläilyyn.

Jos mokaa, niin seuraukset voi olla kohtuuttomia ja luottamusta on usein vaikea saada takaisin. Esimerkkinä hatkaaminen. Riippumatta siitä, kuinka pitkään hatkaaminen on kestänyt ja mitä siellä on tapahtunut, rangaistus on kaikille sama – usein puhutaan todella ankarista rangaistuksista, kuten pitkästä liikkumisvapauden rajoittamisesta (LVR). Rangaistuksena saatetaan myös kieltää pidemmät ulkoiluajat, koska ei uskalleta luottaa siihen, että pidempi ulkoilu sujuisi. Me ymmärrämme kyllä sen, että toisinaan rajoituksia tarvitaan, mutta toivoisimme lisää inhimillisyyttä ja armollisuutta.

Tulee muistaa, että myös sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten pitää saada elää itsensä näköistä elämää, etsiä omaa identiteettiään, kokeilla rajoja ja tehdä virheitä, koska ne kaikki kuuluvat nuoruuteen. Mokaileminen on normaalia ja opettavaista. Mokailemisen ja pitäisi kuulua tasapuolisesti kaikille nuorille. Voisi kysyä, että kukapa meistä ei olisi tehnyt nuorena jotakin tyhmää tai harkitsematonta?

VETUROINTI Kotia lähellä Auta Lasta ry

Säännöt, rajat ja rakkaus

"Ohjaajat huolehtii, juttelee ja lohduttaa."

RIOT! Kehittämistä kokemustiedolla (Kanta-Hämeen HVA)

”Suojele unelmia, vaali toivoa” -raportin haastattelut on tehty vuonna 2011. Silloin sijaishuollossa ei vielä oltu valmiita puhumaan rakkaudesta. Raportissa sana rakkaus mainitaan kolme kertaa – joista kahdesti otsikkotasolla. Positiivista muutosta on tapahtunut, ja tapahtuu edelleen kohtaaminen kerrallaan. Vuonna 2026 rakkaudesta puhutaan avoimesti.

Nuori tulisi kohdata ihmisenä, ei asiakkaana. Viranhaltijalla ja lastensuojelun työntekijällä on velvollisuuksia, lapsella on oikeuksia. Työntekijän velvollisuutena on huolehtia, että lapsen oikeus muun muassa ikätasoiseen hellyyteen toteutuu.

Kohtaamiset ratkaisevat. Arjen rakkaudelliset teot sijaishuollossa vahvistavat lapsen kokemusta arvokkuudesta ja tuovat turvaa. Miten välittämisen voi osoittaa - vastuu esimerkin näyttämisestä on aikuisella ja aikuisen esimerkki mahdollistaa vastavuoroisuuden.

”*Nuorten ja lasten pitäisi elää laitoksessa niikuin omassa kotona ja lasten mielipiteet pitää ottaa huomioon ja nii edellee.”*

Onko asetetut rajat rakkautta?

Sijaishuollossa pitää aidosti pystyä erottamaan turvaaminen ja seuraamus. Nuorille ero on selkeä. On tilanteita, jossa rajoituspäätös tuo turvaa ja pysäyttää itseä vaarantavan käyttäytymisen. Valitettavasti on myös tilanteita, jossa se ei vastaa tarkoitustaan ja on ylimitoitettu tai kohtuuton seuraamus, joka ei turvaa vaan turhauttaa.

”*LVR auttoi lopettamaan huumeidenkäytön.”*
”Opin letittämään omat hiukseni.”

Aidosti ja oikeilla perusteilla tehty rajoituspäätös on välittämistä ja aina rakkautta, jos nuori on vaaraksi itselle tai muille. Nuori ymmärtää rajoituspäätöksen merkityksen usein vasta myöhemmin. Päätöksen rakkaudellisuus on helpompi huomata jälkikäteen kuin siinä hetkessä.

Kommentti-puheenvuoro

Kaisa Tammi, johtaja,
Valtion lastensuojelulaitos

Lastensuojelu ei ole mustavalkoista. Todellisuudessa moniväristä, ei mustaa tai valkoista. Lastensuojelu on sekoitusta hyvistä ja hankalista kokemuksista. Nuorten ja perheiden tilanteet ovat monimutkaisia, ja kokemukset rakentuvat usein monien erilaisten tekijöiden vaikutuksesta. Lastensuojelu on myös herkkä aihe, joka koskettaa tavalla tai toisella monia ihmisiä, minkä vuoksi puhetavan merkitys on suuri. Sanoilla voidaan joko vahvistaa ymmärrystä ja osallisuutta tai lisätä leimautumista.

Tärkeänä pidetään oikean ja ymmärrettävän tiedon tarjoamista lastensuojelusta. Lastensuojelu ei tarkoita ainoastaan sijaishuoltoa, vaan siihen kuuluu laaja kokonaisuus erilaisia tukitoimia ja tilanteita. Vaikeistakin asioista, kuten väkivallasta ja turvattomista olosuhteista, tulee pystyä puhumaan avoimesti.

Sijaishuollossa asuva nuori voi helposti saada itsestään leimaavia määritelmiä. Esimerkiksi termi ”ongelmanuori” on haitallinen, sillä se siirtää huomion lapseen ongelmana eikä tilanteisiin ja olosuhteisiin, jotka ovat vaikuttaneet hänen elämäänsä.

Keskeinen viesti on, ettei kyse ole koskaan lapsen viasta, vaan taustalla olevista olosuhteista ja tarpeesta saada tukea.

AIKUISEN LUPAUS LAPSELLE

Lupaan, että saat kokea olevasi minulle tärkeä. Osoitan sen sinulle arjen teoilla, läsnäololla, lämmöllä ja välittämisellä. Kunnioitan rajojasi ja osoitan hellyyttä aina sinun toiveitasi kuunnellen.

Lupaan kuunnella sinua myös silloin, kun tehdään päätöksiä. Mielipiteesi on tärkeä. Lupaan kuunnella ja kuulla sinua pienissä arjen päätöksissä sekä erityisesti silloin, kun elämässäsi tehdään suuria tai vaikeita päätöksiä.

Lupaan kehittää itseäni, jotta voin olla sinulle turvallinen aikuinen. Pidän huolta omasta osaamisestani ja työhyvinvoinnistani, jotta voin kohdata sinut turvallisesti, arvostavasti ja sinua tukevalla tavalla.

”VALTTI-vertaisarviointi voi auttaa välttämään kalliita sijaishuollon muutospäätöksiä ja lyhentämään sijoitusaikoja. Onnistunut vertaisarviointitoiminta voi vähentää pitkällä aikavälillä sijaishuollon kustannuksia parantamalla nuorten hyvinvointia ja vähentämällä tarvetta kalliille interventioille.”[1]

Sankarit – Vertaisarvioitsijat (Tampere, Pesäpuu ry)

Pysyvät ja vaihtuvat suhteet

Nuoret ovat joutuneet kokemaan paljon vaihtuvia sijaishuoltopaikkoja, ja tämä hankaloittaa pysyvien ihmissuhteiden muodostamista. Sijaishuoltopaikan vaihtuessa vaihtuvat usein myös koulu ja ihmissuhteet, jolloin nuoren rakentama ihmissuhdeverkosto voi katketa.

Nuorten kuuleminen, esimerkiksi VALTTI-vertais-arvioinnin keinoin, voi vahvistaa sijoitusten pysyvyyttä. Kun nuori kokee tulevansa aidosti kuulluksi ja hänen mielipiteensä huomioidaan sijaishuollon arjessa, voi hänen hyvinvointinsa ja turvallisuuden tunteensa vahvistua. Tämä voi vähentää oireilua sekä pienentää sijoituksen katkeamisen tai vaihtumisen riskiä.

Vertaisarviointipalautteista tarkasteltiin, miten nuoret kokevat mielipiteidensä huomioimisen päätöksenteossa ja millaisia kokemuksia heillä on ihmissuhteista sijaishuollossa. Koonti perustuu kahtena edellisenä vuotena toteutettuihin VALTTI-vertaisarviointeihin ja nuorten omiin kokemuksiin. Aineisto sisältää yhdeksän eri yksikköä ja yhteensä 54 nuoren näkemykset.

Nuorten mukaan heidän mielipiteitään kysytään, mutta ne eivät aina vaikuta lopullisiin päätöksiin. Tämä koetaan turhauttavana: nuorelle voi syntyä kokemus siitä, että hänen näkemyksillään ei todellisuudessa ole merkitystä. Palaverit, kuten asiakas-, viikko- ja verkostopalaverit, ovat keskeisiä vaikuttamisen paikkoja, mutta niiden tarkoitus ei aina ole nuorelle selkeä eikä niihin välttämättä valmistauduta yhdessä hänen kanssaan. Osa nuorista kokee palaverit ahdistavina tai hyödyttöminä.

Nuoret kokevat, että heidän mielipiteensä huomioidaan paremmin arjen pienemmissä asioissa kuin suurissa elämää koskevissa päätöksissä. Esimerkiksi ruokatoiveet, toiminta-illat ja harrastuksiin liittyvät asiat voivat tulla kuulluiksi.

Sen sijaan merkittävät päätökset, kuten rajoitukset, yökyläilyt, siirrot tai säännöt, koetaan useammin sellaisiksi, joissa nuoren vaikutusmahdollisuudet ovat vähäiset.

Nuoren osallisuutta kuvataan ajatuksella, että nuoren tulisi saada istua junassa veturin kuljettajan paikalla, olla aktiivinen toimija omassa elämässään. Sijaishuollossa nuori voi kuitenkin usein kokea olevansa enemmän matkustaja, joka saa vaikuttaa vain rajattuihin asioihin, kuten siihen, mihin suuntaan istuu.

Myös sosiaalityöntekijän rooli ja suhde nuoreen nousevat esiin. Sosiaalityöntekijä koetaan tärkeänä henkilönä, mutta nuoret kuvaavat suhdetta usein etäiseksi. Harva yhteydenpito ja roolin painottumi-nen päätöksiin voivat vaikeuttaa luottamuksellisen suhteen rakentumista. Herää kysymys, miten nuoren mielipide voi aidosti tulla huomioiduksi, jos nuoren ja hänen sosiaalityöntekijänsä välinen suhde jää ohueksi.

Arjen ihmissuhteissa omaohjaajat näyttäytyvät nuorille erityisen merkityksellisinä. Omaohjaaja on usein läsnä arjessa, helposti lähestyttävä ja nuoren tukena. Turvallinen ja pysyvä aikuissuhde voi olla nuorelle tärkeä paikka tulla kuulluksi ja kohdatuksi.

Nuorten viesti on selkeä: sijaishuollossa tarvitaan enemmän pysyvyyttä, aitoa vuorovaikutusta ja nuoren mielipiteen todellista huomioimista. Osallisuus ei tarkoita vain sitä, että nuorelta kysytään mielipidettä, vaan sitä, että hänen näkemyksillään on vaikutusta ja hän kokee olevansa mukana omaa elämäänsä koskevissa ratkaisuissa.

1. Leinonen, Salmi, Sankarit-ryhmä, Talvensola ja Harju-Kivinen, 2025: Asiakasnuorten osallisuuden lisääminen ja turvallisuusriskien ennakointi sijaishuollossa. Keski-Suomen hyvinvointialue 20.5.2025

”Ihmissuhteita ei tueta kunnolla, työntekijöitä vaihtuu, ja täytyy tutustua uusiin aikuisiin, et kerkee tutustua niihin, tai kehittää luottamussuhteita…”

Lastensuojelun ja perhesosiaalityön nuorten kokemusasiantuntijatoiminta, Stadin suunta (Helsingin kaupunki)

Pysyvät ja vaihtuvat suhteet

Mahdollisimman pysyviä suhteita! Nuorille on tärkeää voida ylläpitää yhteyksiä kavereihinsa ja perheenjäseniinsä. Yhtä tärkeää on, että tieto kulkee myös heidän läheisilleen. Suhteiden jatkuvuus tukee nuoren hyvinvointia ja kokemusta turvasta muutostilanteissa.

Muutokset tulee olla suunniteltuja ja hallittuja! Sijoituksiin ja muutoksiin liittyen nuoret tarvitsevat riittävästi tietoa, aikaa ja valmistautumista. Nuorelle tulee kertoa ajoissa, miksi muutoksia tehdään, mitä ne tarkoittavat ja mitä seuraavaksi tapahtuu. Nuorella voi olla omia käsityksiä sijoituksen syistä, joten niitä olisi tärkeää käsitellä yhdessä ja varmistaa, että nuori ymmärtää tilanteensa.

Uuteen sijaishuoltopaikkaan siirtymisen tulisi olla suunniteltu ja hallittu prosessi. Nuorille tulisi mahdollistaa tutustuminen uuteen paikkaan etukäteen, antaa aikaa sopeutumiselle ja huomioida heidän tunteensa muutoksen aikana. Nuorten toiveita tulee kuulla ja ottaa vakavasti osana päätöksentekoa.

Työntekijöiden vaihtuminen koetaan nuorten näkökulmasta kuormittavana. Tutun aikuisen lähteminen voi herättää pettymystä, yksinäisyyden ja hylätyksi tulemisen kokemuksia. Uuden työntekijän kanssa luottamuksen rakentaminen alusta alkaen koetaan raskaana ja turhauttavana. Tämä korostaa pysyvien aikuissuhteiden merkitystä sijaishuollossa.

Nuoret korostavat erityisesti alkuvaiheen tuen merkitystä. Nuoren tulee saada riittävästi tukea ja tietoa siitä, että apua on saatavilla. Tuen tarjoamisen tulee tapahtua nuoren tahtia kunnioittaen. Apua ei voi pakottaa vastaanottamaan, mutta nuorelle tulee aktiivisesti osoittaa, että hän ei jää tilanteessaan yksin.

Ei liian nopeasti liian syvään päätyyn! Pitää antaa aikaa tutustua! Nuoren kanssa työskentelyssä on tärkeää edetä riittävän rauhallisesti eikä siirtyä liian nopeasti vaikeiden asioiden käsittelyyn. Luottamuksen rakentamiselle ja tutustumiselle tulee antaa aikaa.

Ammattilaisten osaamisen ylläpitämisen ja työssä jaksamisen merkitys on merkittävää. Ohjaajien voimavarat voivat kulua oireilevien nuorten hoitamiseen, jolloin vähemmän näkyvästi oireilevat nuoret voivat jäädä vähemmälle huomiolle.

Nuoret voivat myös aistia työntekijän kuormituksen tai henkilökohtaisen elämäntilanteen vaikutukset kohtaamisissa – he eivät anna 100 prossaa silloin. Jos työntekijällä itsellään on omakohtaisia vaikeita kokemuksia, niin ne käsittelemättöminä vaikuttaa harkintakykyyn ja velvollisuuksien hoitamiseen.

Kommentti-puheenvuoro

Elina Pekkarinen, lapsiasiavaltuutettu

Lastensuojelun kriisi on laajasti tunnistettu. Ongelmia ovat jatkuvat siirrot, oikeuksien heikko tuntemus ja harvat tapaamiset sosiaalityöntekijän kanssa.

Nykytilaa kuormittavat muun muassa työntekijöiden vähyys ja vaihtuvuus, päihde- ja terveyspalvelujen saatavuuden puute, valvonnan ongelmat, sijoitettujen lasten jatkuvat siirrot sekä sopivien sijaishuoltopaikkojen puute. Lisäksi mainitaan rajoitustoimenpiteiden lainvastainen käyttö ja se, etteivät sijoitetut lapset tunne oikeuksiaan tai pääse tapaamaan sosiaalityöntekijäänsä.

Pysyvyys ja luottamukselliset ihmissuhteet nähdään hyvän sijaishuollon perustana. Työntekijöiden vaihtuvuus ja säästötoimenpiteet rikkovat näitä pysyviä suhteita, mikä vaikuttaa lasten turvallisuuden tunteeseen ja hyvinvointiin. Säästöt heikentävät pysyvyyttä.

"Kun työntekijä vaihtuu, työ alkaa alusta. Säästötoimenpiteet rikkovat ihmissuhteita ja pysyvyyttä."

Euroopan lapsiasiavaltuutettujen nuoret neuvonantajat 2024 painottavat lasten ihmissuhteiden pysyvyyttä, rakkautta, huolenpitoa sekä sääntöjä ja rajoja. Rakkautta ja huolenpitoa korostivat etenkin suomalaisnuoret.

Turvallinen olo on hyvän sijaishuollon perusedellytys. Se syntyy luottamuksellisista ihmissuhteista ja hyvästä kohtelusta. Nuoret korostavat turvallisuuden tunnetta, luottamusta aikuisiin ja mahdollisuutta puhua vaikeista asioista ilman pelkoa tiedon väärinkäytöstä.

“No mä nään, et semmonen turvallisuuden tunne syntyy siinä kohtaa kun semmonen luottamus, luottamuksellinen suhde syntyy nuoren ja aikuisen välillä. Ja tavallaan just, tavallaan toi pointti, että pystyy puhumaan niistä vaikeemmista asioista sillee niinku vailla huolta siitä, että se toinen voisi käyttää sitä tietoo väärin tai tavallaan häntä vastaan.”

- Nuori neuvonantaja ENYA-tiimissä 2024

Konkreettisia keinoja sijaishuollon laadun ja luottamuksen parantamiseksi:

- Inhimillisempiä ja parempia päätöksiä.
- Estää mielivaltaa – pyrkiä eroon tarpeettomista säännöistä.
- Pitää huolta asiakkaiden ja työntekijöiden hyvinvoinnista.
- Jakaa tietoa lapsille, nuorille ja läheisille heidän oikeuksistaan.
- Luoda toimivia kantelukanavia.
- Levittää empatiaa ja inhimillisyyttä koko sosiaalihuoltoon.

Empatiakuilu kasvaa, kun aikuisten tekemät päätökset ja nuoren oma kokemus tilanteesta eivät aina kohtaa.

Nuori voi kokea, etteivät hänen kokemuksensa, tunteensa ja tarpeensa tule aidosti ymmärretyiksi. Tarvitaan enemmän inhimillisyyttä: nuori tulee kohdata ennen kaikkea ihmisenä, hänen tunteensa, pelkonsa ja toiveensa huomioiden.

Ammatillisuuden rinnalle tarvitaan aitoa läsnäoloa, kuuntelemista ja ymmärrystä.

AIKUISEN LUPAUS LAPSELLE

Suojelen kaikin tavoin ja voimin turvallisten olosuhteiden ja tärkeiden ihmissuhteiden jatkuvuutta.

Lupaan vaalia sinulle tärkeitä ihmissuhteita. Tuen yhteydenpitoasi sinulle tärkeisiin ihmisiin ja autan sinua rakentamaan turvallisia ihmissuhteita. Harjoittelemme yhdessä myös tunnistamaan ja rajaamaan turvattomia suhteita.

Lupaan tukea sinua muutoksissa. Huolehdin siitä, että saat riittävästi tukea sijoituksen alussa, sijoituspaikan vaihtuessa ja siirtyessäsi jälkihuoltoon. Käymme kanssasi läpi muutosten syyt, seuraukset ja niihin liittyvät ajatukset ja tunteet.

Lupaan, ettei sinun tarvitse aloittaa aina alusta. Kun työntekijäsi tai asuinpaikkasi vaihtuu, huolehdin muutoksesta kanssasi. Tutustut uusiin aikuisiin turvallisesti, tiedät kuka vastaa asioistasi ja varmistamme, että tärkeät tiedot siirtyvät ilman, että sinun tarvitsee kertoa elämäntarinaasi yhä uudelleen.

Lupaan olla sinulle turvallinen ja osaava aikuinen. Laadukas sijaishuolto edellyttää hyvinvoivia ja osaavia ammattilaisia. Pidän huolta omasta ammattitaidostani, työhyvinvoinnistani ja jaksamisestani, jotta voin tarjota sinulle turvallista, laadukasta ja pitkäjänteistä tukea.

Valvonta

“Toteutuuko riittävä ja ajantasainen tiedonkulku?“

Sankarit – Vertaisarvioitsijat (Keski-Suomen HVA)

Oma sosiaalityöntekijä

Jokaisella sijaishuollossa olevalla lapsella ja nuorella tulee olla mahdollisuus tavata omaa vastuusosiaalityöntekijäänsä säännöllisesti. Nuori tarvitsee oman sosiaalityöntekijänsä yhteystiedot ja sovitun tavan pitää yhteyttä häneen. Sijaishuoltopaikan tulee tukea tätä yhteydenpitoa.

Myös perhehoidossa olevilla lapsilla ja nuorilla on oikeus tietää omista oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoistaan. Tarvitaanko perhehoidon valvontaan erillistä ohjausta?

Tiukkenevasta taloudesta huolimatta vastuusosiaalityöntekijän on käytävä fyysisesti paikan päällä lapsen ja nuoren luona sijaishuoltopaikassa, yhteydenpito ei voi tapahtua vain etäyhteyksin tai kotiharjoitteluiden aikana.

Omavalvonta

Sijaishuoltopaikan oman toiminnan valvonnassa tulee nuoria rohkaista antamaan sijaishuoltopaikan toiminnasta palautetta ja sitä tulee kysyä säännöllisesti. Nuorten antamaan palautteeseen tulee suhtautua arvostavasti ja häntä tulee rohkaista ilmaisemaan mielipiteensä, vaikka itse asiasta oltaisiin eri mieltä.

Nuoren asioihin liittyvästä päätöksenteosta tulisi käydä arjessa avointa keskustelua, jotta nuoren oma osallisuus ja toimijuus vahvistuu.

Laitoksissa ja ammatillisissa perhekodeissa on laadittava hyvän kohtelun suunnitelma yhdessä lasten ja nuorten kanssa. Lapset ja nuoret osaavat hyvin konkretisoida sitä, mitä hyvä kohtelu tarkoittaa ja mitkä asiat ovat arjessa tärkeitä.

Nykylainsäädännössä korostuu yksiköiden omavalvonta ensisijaisena valvonnan muotona. Sijaishuoltoon tulee aina kohdentua myös säännöllistä ulkopuolista valvontaa asiakasturvallisuuden varmistamiseksi.

Sijaishuoltopaikassa tulee olla helposti saatavilla myös sosiaaliasiavastaavan ja lastensuojelun valvojien yhteystiedot omalta hyvinvointialueelta sekä Lupa- ja valvontavirastosta.

Valvonta kentällä hajanaista ja päällekkäistä

Toteutuvatko lasten oikeudet mielipiteen ilmaisuun, jos varsinaisilla valvontakäynneillä rajataan sitä, keitä lapsia ja nuoria voi valvontakäynnin aikana kuulla (yleisesti keskustellaan vain oman hyvinvointialueen sijoittamien lasten kanssa)? Lasten ja nuorten kuuleminen monipuolisesti sijaishuollon aikana on tärkeää. Esimerkiksi VALTTI-vertaisarviointi tarjoaa nuorille vertaisuuden kokemuksen ja on yksi mahdollisuus nostaa esille myös mahdollisia epäkohtia.

Sijaishuollon valvontatyö on kentällä nykyisellään koordinoimatonta, kun hyvinvointialueiden järjestämisvastuun perusteella tekevät useat eri hyvinvointialueiden valvojat suunnitelmallista valvontatyötä ympäri Suomea. Tämä aiheuttaa päällekkäisyyttä, eikä valvontatyö perustu tällöin sosiaalihuollon tärkeisiin periaatteisiin tuttuudesta, läheisyydestä ja paikallisesta verkostotyöstä. Nykyinen lainsäädäntö ei vastuuta laitosten ja ammatillisten perhekotien sijoitushyvinvointialuetta (=sijaintihyvinvointi-alueita) ottamaan erityistä vastuuta oman alueensa yksiköistä.

Tämän vuoden alusta aloittanut Lupa- ja valvontavirasto on organisoinut lastensuojelun valvontaa eri työryhmiin siten, että yksiköiden rekisteröintiä, toiminnan aikaista suunnitelmal-lista ja reaktiivista valvontaa sekä ammatti-henkilölain mukaista valvontaa hoitavat eri ryhmien ylitarkastajat.

Toteutuuko riittävä ja ajantasainen tiedonkulku?

Kommentti-puheenvuoro

Hanna Lappi, sosiaalihuollon ylitarkastaja

Vuonna 2012 julkaistun *Suojele unelmia, vaali toivoa* – julkaisun jälkeen moni asia on valvonnassa muuttunut: Kuntien sijaan valvonnasta ovat vuodesta 2023 vastanneet lasten sijaishuollon järjestämisvastuussa olevat hyvinvointialueet, laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (741/2023, valvonta-laki) tuli voimaan vuonna 2024 sekä Aluehallintovirastojen ja Valviran toiminta päättyi ja 1.1.2026 alkaen tehtäviä toteuttaa Lupa- ja valvontavirasto

Omavalvonta on valvonnassa ensisijaista

Valvontalaki painottaa erityisesti palvelun-tuottajien ja järjestämisvastuullisten hyvinvointi-alueiden toteuttamaa omavalvontaa. Hyvinvointi-alueen on ohjattava ja valvottava järjestämäänsä lastensuojelun sijaishuoltoa ja puututtava epäkohtiin. Järjestämisvastuussa olevat hyvin-vointialueet lähettävät laatimansa tarkastus-kertomukset tiedoksi toisilleen, sekä Lupa- ja valvontavirastolle.

Lasten tapaaminen vaihtelee eikä aina tiedetä, onko lapsia tavattu. Lupa- ja valvontaviraston vastaanottamien tarkastuskertomusten perusteella hyvinvointialueiden välillä on suuria eroja siinä, miten systemaattisesti ne tapaavat lapsia tarkastuksillaan, ja miten lapsilta saatua tietoa valvonnassa hyödynnetään.

Lasten kokemukset painottuvat Lupa- ja valvontaviraston valvontatoiminnassa

Lupa- ja valvontavirasto tarkastaa lastensuojelu-laitoksia lastensuojelulain (80 §) perusteella, tekemällä niihin suunnitelmallisia tarkastuksia. Viraston edustajat keskustelevat lasten kanssa ennen laitoksen aikuisten tapaamista. Keskustelut ovat luottamuksellisia, eikä epäkohdista kertomisesta saa seurata lapsille kielteisiä seurauksia.

Lasten ääni on keskeinen. Heidän kertomat asiat vaikuttavat suoraan tarkastustoimintaan ja lasten kokemuksiin suhtaudutaan vakavasti.

Lapsia tavataan myös, jos tehdään epäkohtiin perustuva tarkastus esimerkiksi ammatilliseen perhekotiin.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä

Valvontakentän suurista muutoksista huolimatta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän rooli on pysynyt tärkeänä. Lapsen oma sosiaalityöntekijä on edelleen merkittävä valvoja sijaishuollossa, ja rooli korostuu entisestään perhehoidossa.

Lupa- ja valvontavirasto varmistaa myös tarkastuksillaan lapsilta, että heillä on suora ja toimiva yhteys omaan sosiaalityöntekijäänsä. Tarkastuksilla varmistetaan myös, onko sosiaali-työntekijä käynyt yksikössä ja tarjonnut lapselle mahdollisuutta tavata häntä kahden kesken.

Lapsen ääni ja oikeudet sijaishuollon valvonnassa

Lapsella on oikeus tehdä muistutus sijaishuolto-paikan vastuuhenkilölle tai sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle. Lapsella on oikeus saada vastaus muistutukseensa kohtuullisessa ajassa. Jos muistutus ei auta tai asia on vakava, lapsi voi tehdä kantelun Lupa- ja valvontavirastoon. Kantelun voi tehdä verkossa käyttämällä Lupa- ja valvonta-viraston sähköistä asiointilomaketta.

Sijaishuoltopaikan tulee käydä näitä, sekä muita lapsen käytössä olevia oikeusturvakeinoja, läpi lapsen kanssa. Tieto niistä tulee olla lapsen luettavissa myös yksikön hyvää kohtelua koskevassa suunnitelmasta

On tärkeää, että lapsilta kysytään ja että lapset voivat ja uskaltavat tuoda oma-aloitteisesti esille kokemiaan asioita ja epäkohtia. Lapsen kokemus ja lapsella oleva tieto ovat tärkeitä!

AIKUISEN LUPAUS LAPSELLE

Pyrin kaikin keinoin olemaan lapsen edun puolella valvontatehtävissä. Järjestän aktiivisesti väyliä, joissa sinulla on mahdollisuus kertoa toiminnasta ja antaa palautetta.

Sijaishuollossa tulee vahvistaa rakenteellisia tapoja kuulla lapsia osallistavien menetelmien avulla. Lasten kokemustieto arjesta, turvallisuudesta ja kohtaamisesta tuottaa palvelun laadusta sellaista tietoa, jota asiakirjat tai ammattilaisten arviot eivät yksin tavoita.

Syrjäyttämisestä osallisuuteen

”Kun sut syrjäytetään, jää omalle vastuulle ”tulla takasin” ja se on sitä selviytymistä”

Nuorten kehittäjäryhmä (Osallisuuden aika ry)

Keskustellessamme tästä teemasta tulimme siihen lopputulokseen, että olemme onnistuneet vaalimaan syrjäytettyjen selviytymistä. Monessa asiassa viimeisen yli vuosikymmenen aikana on menty eteenpäin. Lastensuojelusta käytävä keskustelu julkisuudessa ja lasten kasvanut tietoisuus omista oikeuksistaan tuntuvat parantaneen lasten ja nuorten mahdollisuuksia selviytyä: sijaishuollon ansiosta ja siitä huolimatta. Kaikista epäkohdista huolimatta sijaishuolto useammin korjaa ja tukee, kuin rikkoo. Moni on saanut lastensuojelun ansiosta ensimmäisen turvallisen aikuisen, ensimmäisen mahdollisuuden hengähtää tai ensimmäisen kokemuksen siitä, että joku pysähtyy kuuntelemaan.

Vaikka sijaishuollon ansiosta moni selviää, emme pidä tätä riittävänä. Nuorten heikentynyt tulevaisuususko on puhuttanut ajankohtaisesti ja etenkin lastensuojelun asiakkaiden ja lastensuojelutaustaisten nuorten tulevaisuususkoon tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Tulevaisuususko rakentuu kokemuksesta , että tulevaisuus kantaa ja että siihen on mahdollisuus vaikuttaa. Silloin kun elämä ja arki on selviytymistä, ei ole helppoa luottaa, että tulevaisuus on valoisa ja haasteista selviytymisellä on merkitystä. Selviytyminen tarkoittaa sitä, että yrittää yksinkin pärjätä. Että oppii sietämään oman itsensä kanssa olemista. Että hakee apua keneltä tahansa, myös niiltä ihmisiltä, jotka ovat loukanneet tai hylänneet.

Ei tunnu reilulta, että tavoitteeksi asetetaan sijoitetun nuoren nostaminen syrjäyttämisestä selviytymiseen, mutta silti lastensuojelun leiman myötä tavoitteet joskus lasketaan sen tasolle. Kokemukset siitä, ettei sijaishuollossa ole tuettu tavoittelemaan unelmia tai täysi-ikäistyessä oletusarvo on, että nuori alkaa saamaan toimeentulotukea viestivät toki siitä, että lähdemme takamatkalta, mutta myös osaltaan opituista asenteista.

Nykypäivää olisi tavoitella sitä, että pääsisimme ”syrjäyttämisestä osallisuuteen”. Osallisuus on jokaisen nuoren oikeus ja sitäkin voimakkaampi työkalu. Jos tavoittelemme osallisuuden sijaan selviytymistä, vaalimme sellaisia rakenteita, jotka eivät tue nuoren oikeuksien toteutumista tai tasa-arvoa yhteiskunnassa.

Osalla meistä on konkreettista kokemusta siitä, mitä kokemusasiantuntijana ja aktiivisena yhteiskunnan jäsenenä on saanut aikaan. Se, että palveluihin tai lakiin on saatu muutosta kokemusäänen myötä antaa tunteen siitä, että omalla mielipiteellä ja äänellä on merkitys. Kuulluksi ja nähdyksi tuleminen kiinnittää yhteiskuntaan. Kokemus osallisuudesta nostaa itsetuntoa ja rakentaa tunnetta siitä, että minäkin kuulun tänne.

Syrjäyttämisen kokemuksia voidaan korjata osallistamalla aikuisia nuoria, mutta vieläkin merkityksellisempää on se, miten nuori kohdataan lastensuojelun asiakkuudessa ollessaan.

Täytyy tunnistaa, että huostaanotettu nuori syrjäytetään prosessissa väistämättä jollain tavalla. Päätöksiä saatetaan tehdä puolesta. Yhteys läheisiin voi katketa tai haurastua. Rakenteellisia ongelmia yritetään ratkaista yksilön kautta. Turvallisuus joudutaan joskus varmistamaan tiukoilla rajoilla. Nuori oppii nopeasti, että hänen elämäänsä säädellään eri tavalla kuin muiden nuorten elämää.

Siksi ratkaisevaa on se, miten nuori nähdään tämän prosessin aikana.

Nähdäänkö vastarinta pelkkänä ongelmakäyttäytymisenä vai yrityksenä pitää kiinni omasta toimijuudesta? Mitä ajatellaan omaehtoisuudesta? Onko kuuleminen ja vuorovaikutus aidosti sellaista, että nuori ymmärtää, miksi päätöksiä tehdään ja miten hän voi itse vaikuttaa niihin? Sanoitetaanko nuorelle, että vaikka tilanteessa ollaan hänen oireilunsa vuoksi, ongelman juuret eivät ole hänessä ihmisenä?

Tarvitsemme enemmän traumatietoisuutta. Nuorta pitäisi tukea oppimaan syy-seuraussuhteista. Antaa tietoa siitä, miksi hän on omaksunut tietyt tavat toimia tai ajatella. Pitäisi olla lupa tehdä virheitä ja oppia niiden kautta rauhassa ja turvassa jo alaikäisenä. Niin, että voisi luottaa siihen, että aikuiset ymmärtävät. Niin, ettei itsenäistyessä olisi sellainen tunne, että kaikki pitää oppia itse ja ja yhtäkkiä pitäis vaan tietää, mitä tehdä.

Koen, että nuorelle tulisi mahdollistaa turvallinen tila jossa opetella tunnetaitoja, sekä sitä että kaikki tunteet ovat sallittuja. On tärkeää että lastensuojelussa työntekijät näyttävät ja kertovat nuorelle, että he eivät mene rikki vaikka nuori näyttäisi heille vaikeitakin tunteita, oli tunnetila sitten mikä tahansa. Koen että minulle oli merkityksellistä lastensuojelussa juuri se, että sain näyttää kaikki tunteeni työntekijöille ja työntekijät otti kaikki tunteeni vastaan, sekä opettivat minua käsittelemään niitä, ilman että minun tarvitsi pelätä sitä, että aikuinen suuttuisi tai tuomitsisi minua tai hylkäisi minua sen takia, etten osannut aina hallita tunteitani. Kukaan ei ollut ikinä aiemmin opettanut minulle, mitä ovat tunnetaidot tai millainen on luottamuksellinen ihmissuhde, mutta lastensuojelussa sain turvallisesti oppia sen.

Moni nuori ei ole koskaan saanut opetella turvallisia tunnetaitoja tai luottamusta ihmissuhteisiin rauhassa tuen kanssa. Jos niitä taitoja ei saa opetella ajoissa, päätyy helposti räpiköimään aikuisuudessa jatkuvasti sen rajalla, selviääkö vai ei. Jos sijaishuollosta saatu ihmissuhteen malli ei pidä sisällään välittämistä, läheisyyttä tai hellyyttä, ei välttämättä osaa tulevaisuudessaankaan etsiä ympärilleen sellaisia turvallisia ihmisiä, joilta voisi saada huolenpitoa. Jos kotoa opittu malli pitää sisällään väkivaltaa tai turvattomuutta, saattaa itsenäistyessäänkin hakeutua näiden tutuksi tulleiden ihmissuhteiden pariin.

Nyt kun lastensuojelulakia uudistetaan, korostuu se, etteivät sijaishuollossa päde samat säännöt kuin muualla yhteiskunnassa. Ei ole yksiselitteistä, että tällaisessa erillisessä yhteiskunnassa kasvettuaan hahmottaisi oman asemansa osana tätä yhteiskuntaa. Ehojaksojen ja rajoitusten jälkeen pitäisi olla tarjolla tuettu ja rauhallinen paluu ”normaaliin” yhteiskuntaan. Käsitys omasta arvosta ja itsemääräämisoikeudesta kehittyy erilaiseksi. Itsenäistyessä saadusta vapaudesta hullaantuu. Omilleen muuttaessa yksinäisyys iskee kovemmin kun kukaan osaa odottaa.

Siksi meidän pitäisi kysyä useammin: ketkä ovat niitä aikuisia ja yhteisöjä, jotka todella kannattelevat nuorta, eivätkä vahvista hänen vääristyneitä käsityksiään itsestään? Sijaishuollon aikana on tärkeää tukea nuorelle merkityksellisiä perhe- ja sukulaisuussuhteita, mutta myös niitä terveitä ystävyyssuhteita, jota oletettavasti tulevat olemaan vahva tuki itsenäistyessä.

On merkityksellistä kokea vertaisuutta tai kuulluksi tulemisen tunnetta. Vaalimisohjelmassa nostetaankin esille, että kokemusasiantuntijoiden foorumit pitäisi vakiinnuttaa. Siinä missä tälle vertaisuudelle on tarve, pitäisi lastensuojelutaustaisia nuoria kannustaa takaisin osaksi yhteiskuntaa, ei porukassa erilleen siitä. Vertaisuuden lisäksi tarvitaan matalampaa kynnystä päästä mukaan samoihin päätöksenteon rakenteisiin, koulutukseen, harrastuksiin, työelämään ja yhteisöihin, kuin muutkin.

Sijoituksen jälkeen ja toivo

Veturointi-toiminta (Oulu, Auta Lasta ry)

”Istun alas sängylle ja katson ympärilleni mun pieneen yksiöön. Olen saanut sisustaa sen itse, mutta ei se silti ihan kodilta vielä tunnu, olenhan muuttanut tänne vasta viime viikolla. Täytin kahdeksantoista ja yhdessä päivässä kaikki muuttui. Tilanne on risiriitainen. On hienoa muuttaa omilleen, mutta samalla ahdistus puristaa rintaa. On niin hiljaista. Oon tottunu elämän ääniin, sillä laitoksella niitä oli aina.

Pöydällä on pinkka kirjeitä.

Vuokra. Sähkölasku. Hylätty kuntoutustukipäätös, jossa on liikaa sanoja ja liian vähän selityksiä. Mä en oikeastaan edes jaksa lukea sitä kunnolla. Tää kai tarkoittaa sitä, että mun pitää alkaa nostaan opintolainaa.

Luin jostain että tilille nostetaan kerralla useita tuhansia. Hirvee summa rahaa. Ja ne pitäisi sitten jakaa niin että riittäisi kesään asti. Mulla ei oo koskaan ollu enempää ku satanen tilillä, en mä oikeesti tiedä miten tän kaiken pitäis mennä. Ja siis onko ees järkeä opiskella, kun velkaannun, enkä todella tiedä millasta mun elämä on parin vuoden päästä, pystynkö töihin tai.. huhh yritän selvitä vaan tästä viikosta, en mä pysty ajattelemaan kauemmaksi. Koulusta on tullut poissaoloja, kun voimavarat on menny siihen, että pitää selvitä tästä omillaan, yksin.

Puhelin värähtää, mulle tuli viesti. Se on joltakin aikuiselta, joka on ollut mukana mun asioissa.
“Miten menee, voinko auttaa jossain?”

Joo, auta. Auta etten jäis yksin.
Auta, etten hajoais tän paineen alla.
Auta, että mulla ois varaa tehdä virheitä ja nousta silti uudelleen.
Auta, että löytäisin jonku mun jutun, jotain, mikä ei ahistais.
Auta, etten väsyisi. Etten luovuttaisi vaan jaksaisin yrittää.
Auta mua pitämään itseni turvassa, sillä mun elämässä on tapahtunut paljon pahaa.
Auta mua löytämään ne mulle tärkeät tyypit, jotka kannattelee ja tukee mua.
Auta mua luottamaan tulevaan. Sillä toivo on jotain, mikä mulla ei ollu valmiina.
Se on jotain, mikä rakennetaan mun kanssa. Tarvin turvaa, jotta pystyn luottamaan siihen että huominen tulee ja kipu hellittää. Tarvin jonku joka istuu vierellä, sanoo, että kaikkee ei tarvitse osata heti.

Pystynkö luottaan siihen, että saan apua jälkihuollolta? Mun veli sai apuu 25-vuotiaaksi asti.
Mä saan sitä 23-vuotiaaksi asti, vai saanko?”

-Marika Hassinen

Lapsille tulee kertoa selkeästi lastensuojelun valvonnasta, sillä moni lapsi tai nuori ei tiedä, mitä valvonta tarkoittaa tai miksi sitä tehdään. Valvonnan läpinäkyvyys lisää luottamusta. Mitä tutummaksi valvontakäynnit tulevat, sitä luontevammiksi ne koetaan.

Nuorten ja viranomaisten käyttämä kieli poikkeavat toisistaan, mikä voi vaikeuttaa vuoro-vaikutusta. On tärkeää löytää keinoja kaventaa kuilua nuorten ja viranomaisten välillä sekä vähentää viranomaisiin liittyviä pelkoja ja ennakkoluuloja.

Valvovat viranomaiset tekevät yhteistyötä vertaistoimijoiden kanssa (vertaisarviointi tai muu kokemustieto). Vertaistoimijoiden osallistuminen valvontakäynteihin vahvistaa nuorten osallisuutta, tuo ammattilaiset lähemmäs nuoria ja vahvistaa asiakkaiden äänen kuulumista. Sijoituksen alkuvaiheessa kokemustiedolla ja vertaistuella on erityisen suuri merkitys. Lastensuojeluun vasta tullut nuori hyötyy siitä, että saa tietoa ja tukea toisilta samankaltaisia kokemuksia läpikäyneiltä nuorilta. Tämä voi lisätä turvallisuuden tunnetta ja helpottaa uuden elämäntilanteen hahmottamista.

Nuoren siirtymistä jälkihuoltoon tulisi valmistella hyvissä ajoin. Tällä hetkellä jälkihuollon tuki on pirstaleista ja alkaa usein vasta sinä päivänä kun nuori täysi-ikäistyy. Sijaishuollosta itsenäistyvä joutuu yhdessä päivässä hyvästelemään paljon itselle tärkeitä ihmissuhteita, sekä muuttamaan yksin hiljaiseen asuntoon. Jotta elämä kantaisi, pitäisi nuorelle olla jotain mihin luottaa ja uskoa. Toiveikas näkökulma tulevaisuudesta auttaa jaksamaan vaikeassakin hetkessä. Monen usko itseen ja yhteiskuntaan on horjunut, näin ollen jälkihuollolla on tärkeä rooli luottamuksen rakentajana.

Tulevaisuususkon eteen täytyy tehdä töitä. Meidän täytyy osoittaa, että yhteiskunta seisoo nuoren rinnalla myös silloin, kun sijaishuolto päättyy. Usko yhteiskuntaan luo turvaa ja rauhaa. Usko itseen kasvattaa minä-pystyvyyden tunnetta ja itsenäisyyttä. Itsenäistymistä voisi verrata uuteen työhön. Harva meistä kykenee haastavaan monipuoliseen työhön ilman perehdytystä.

Jokaisella nuorella tulisi olla aikuinen, jonka kanssa harjoitella itsenäisen elämän taitoja, kuten laskujen maksamista, rahan käyttöä, pyykkäämistä, ruuanlaittoa ja perusteellista siivoamista. Edellä mainitut saattavat kuulostaa itsestäänselvyyksiltä, mutta moni sijaishuollosta itsenäistyvä ei ole saanut mahdollisuuksia harjoitella näitä taitoja. Olisikin tärkeää, että jo sijaishuollon aikana asioita hoidettaisiin yhdessä nuoren kanssa. Sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret jäävät liian usein yksin elämänvaiheessa, jossa biologisesta perheestä muuttava saisi vahvaa tukea. Itsenäistymiseen on saatava hyvä perehdytys.

Jokaisella nuorella tulisi olla joku turvallinen aikuinen, johon voi aina olla yhteydessä. Nuori ei välttämättä ole koskaan keittänyt perunoita tai pessyt liesituulettimen suodatinta eikä osaa niitä tehdä ilman aikuisen apua. Monilla sijaishuollosta itsenäistyneillä nuorilla voi olla mielenterveysongelmia. Jotkut tarvitsevat niistä selviämiseen aikuisen tukea tai ainakin aikuisen kanssa yhdessä tehdyn selkeän toimintasuunnitelman. Kaikilla nuorilla ei ole tällaista turvallista aikuista omassa lähipiirissä. Silloin se aikuinen on tärkeä löytyä nuorelle maksuttomista palveluista. Turvallisen aikuisen olemassaololla voidaan monissa tapauksissa turvata nuoren hyvinvointi ja turvallisuus.

Jälkihuollon käytäntöjä tulee yhtenäistää niin, etteivät nuoren saamat tuen muodot määräydy hyvinvointialueen resurssien mukaan. Jokaisella hyvinvointialueella nuoret tarvitsevat rahaa ruokaan, asumiseen, harrastuksiin ja muihin elämän perusasioihin. Joka puolella Suomea nuoret tarvitsevat aikuisten tukea, turvaa ja hellää ohjausta.

Jälkihuollosta ei ole varaa säästää. Meillä on eettinen velvollisuus pitää huolta näistä nuorista myös sijaishuollon jälkeen. Hylkäämisen kokemuksia sijaishuollossa olleilla nuorilla on riittävästi, jälkihuollon tehtävä on luoda uutta uskoa tulevaan. Jälkihuollon resurssit tulee kohdentaa sinne, missä niillä on aidosti vaikutusta. Jos jälkihuollosta säästetään liikaa eikä nuoren kehitystä tueta itsenäistymisen jälkeen, voidaan menettää mahdollisesti jopa suurin osa sijaishuollon resursseilla saavutetuista asioista.

Suhdeperustainen työ on jälkihuollon ydintä, johon jokaisella nuorella tulisi olla oikeus. Laadukkaalla ja riittävän pitkäkestoisella jälkihuollolla ehkäisisimme aikuissosiaalityön asiakkuuksia, sekä edistämme nuorten mahdollisuuksia pärjätä opiskelu- ja työmaailmassa. Sillä kenenkään ei kuulu selvitä yksin.

Toivo ja unelmat

”Jos ei ole unelmaa, se on vähän paskempi homma.”

Nuorten kehittäjäryhmä (Tampere, Pesäpuu ry)

Unelmat ovat merkityksellisiä tulevaisuudenuskon ja hyvinvoinnin kannalta. Lapsen ja nuoren tulee saada määritellä itse omat unelmansa. Aikuisten tehtävä ei ole asettaa nuorelle omia tavoitteitaan tai odotuksiaan, vaan tukea nuorta tunnistamaan omat toiveensa ja kulkemaan niitä kohti.

Keskeinen kysymys on, miten lastensuojelujärjestelmä tukee nuorta saavuttamaan omia unelmiaan. Järjestelmän tulisi luoda edellytyksiä unelmoinnille ja niiden tavoittelulle. Käytettävissä olevat resurssit vaikuttavat suoraan siihen, millaisia mahdollisuuksia nuorella on rakentaa tulevaisuuttaan.

Unelmien tavoittelu edellyttää, että perustarpeet ovat kunnossa. Maslow'n tarvehierarkian mukaisesti turvallisuus, perusturva ja hyvinvointi muodostavat pohjan sille, että ihminen voi suunnata katseensa tulevaisuuteen ja tavoitella itselleen merkityksellisiä asioita. Tämä tarkoittaa myös sitä, että sijaishuollon arjen tulee olla turvallista ja vakaata: lastensuojelulaitoksen tulee tarjota terveelliset tilat, riittävät resurssit ja ympäristö, jossa nuori voi luottaa häntä ympäröiviin aikuisiin.

Turvallinen ja luottamusta herättävä kasvuympäristö vahvistaa perusluottamusta ja rohkaisee nuorta tutkimaan maailmaa sekä rakentamaan omaa tulevaisuuttaan. Sen sijaan pelko, epävarmuus ja turvattomuus kaventavat kykyä unelmoida. Moni sijaishuollossa kasvanut nuori lähtee aikuisuuteen takamatkalta verrattuna ikätovereihinsa, joilla ei ole vastaavia kokemuksia. Siksi heidän mahdollisuuksiensa rakentaa tulevaisuutta tarvitsevat erityistä tukea.

Toivolla ja unelmilla on keskeinen merkitys nuorten hyvinvoinnille. Nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa tulevaisuudenuskon vahvistaminen on entistä tärkeämpää, ja aikuisten sekä ammattilaisten rooli nuorten tukijoina korostuu. Nuoria tulisi rohkaista unelmoimaan ja uskomaan omiin mahdollisuuksiinsa.

On myös tärkeää tunnistaa, että nuorten unelmat ovat usein hyvin tavallisia ja arkisia. Arkiset tavoitteet voivat olla nuorelle kaikkein merkityksellisimpiä.

Kaikkia unelmia ei ole helppo saavuttaa, mutta se ei saa estää niistä haaveilemista. Lapsi ja nuori tarvitsevat rinnalleen aikuisia, jotka uskovat häneen, rohkaisevat häntä ja kannustavat etenemään omia tavoitteitaan kohti. Huolen voi ilmaista realistisesti, mutta sen rinnalla tulee säilyttää kannustava ja toiveikas puhe. Tulevaisuudenusko rakentuu kokemuksesta, että omiin unelmiin saa uskoa ja ettei niiden tavoittelussa tarvitse olla yksin.

Kommentti-puheenvuoro

Susanna Hoikkala, sosiaali- ja terveysministeriön neuvotteleva virkamies

Osallisuus voi vahvistaa luottamusta lastensuojeluun

Suositus syrjäytymisestä osallisuuteen on vahva viesti lapsia, nuoria ja perheitä koskevista asioista päättäville ja esityksiä valmisteleville. Lasten ja nuorten osallisuutta voidaan vahvistaa kuulemalla heidän näkemyksiään esimerkiksi lainvalmistelussa. Viimeaikaisissa lastensuojelulain muutoksia koskeneissa valmisteluprosesseissa tähän on pyritty kiinnittämään erityistä huomiota. Käytettävissä olevat resurssit luovat kuitenkin reunaehdot tosiasiallisille mahdollisuuksille toteuttaa lasten ja nuorten kuulemisia systemaattisesti.

Osallisuus sijaishuollon aikana

On välttämätöntä, että jo sijaishuollon aikana asioita hoidettaisiin ja arkista elämää opeteltaisiin yhdessä lapsen ja nuoren kanssa. Myös merkityksselliset ja lasta kannattelevat perhe-, suku- ja vertaisverkostot tulisi kiinnittää sijaishuollon aikaiseen työskentelyyn. Sijaishuollossa tulisi tarjota tukea arjen ja talouden hallinnan taitojen opetteluun: sijaishuoltopaikassa on voitava käytännössä harjoitella asioita, joita tarvitaan elämässä pärjäämiseen. Sijaishuollon kantava voima on turvalliset aikuiset, jotka huolehtivat lasten hyvinvoinnista vastaamalla lapsen yksilöllisiin tarpeisiin tarkoituksenmukaisesti ja lapselle sopivilla tavoilla. Turvallisuutta ja luottamusta voidaan rakentaa pienilläkin teoilla.

Sijaishuollon jälkeen

Sijaishuollosta poissiirtymisen ja itsenäistymisen valmistelu on aloitettava riittävän ajoissa lapsen tai nuoren ikä- ja kehitysvaihe, yksilölliset tarpeet ja kehittyvät valmiudet huomioiden. Riittävällä ja tarpeisiin vastaavalla jälkihuollolla voidaan ehkäistä syrjäytymistä ja tukea elämässä kannattelevia osallisuuden kokemuksia. Jälkihuollon järjestäminen kuuluu itsehallinnollisille hyvinvointialueille ja Helsingin kaupungille, mutta jälkihuollon aikaisen tuen kehittämistä voidaan tukea myös kansallisesti.

Toivosta ja unelmista

Palvelujärjestelmän tulisi mahdollistaa toivoa ja unelmia sekä edesauttaa niiden toteutumista. Järjestelmät ja rakenteet eivät kuitenkaan itsessään tätä tee, vaan tarvitaan inhimillisiä toimijoita ja inhimillisyyttä: unelmia kohti matkaavat lapset ja nuoret tarvitsevat rinnalla kulkevia aikuisia, jotka sytyttävät toivon kipinöitä ja ylläpitävät toivoa. Edellytysten luominen tämän toteutumiselle on lastensuojelun keskeisiä tehtäviä.

AIKUISEN LUPAUS LAPSELLE

Tunnistan, mitä on aito osallisuus ja teen parhaani, jotta lapsen oikeus siihen toteutuu.

Lupaan omalla toiminnallani rakentaa sinulle turvallisen perustan, jonka varassa voit unelmoida ja katsoa luottavaisesti tulevaisuuteen.

Tuen ja kannustan sinua löytämään omat unelmasi ja kasvamaan omaksi itseksesi – juuri sellaiseksi ihmiseksi, joksi sinulla on mahdollisuus tulla.

TOIMENPIDEOHJELMA

OSALLISUUS, TOIMIJUUS JA KOKEMUSASIANTUNTIJUUS

1. **Unelmat, esikuvat ja aito osallisuus keskiöön.** Lapselle pitää antaa mahdollisuus vaikuttaa asioidensa käsittelyyn lastensuojelussa sekä osallistua lastensuojelun kehittämiseen.

2. **Lapsen oma käsitys sijoituksen syistä tulee ottaa keskustelun lähtökohdaksi.** Lapselta tulisi kysyä, miten hän itse ymmärtää sijoituksensa taustat. Sijoituksen perusteista tulee keskustella yhdessä ja ne tulee perustella selkeästi ja ymmärrettävästi.

3. **Turvataan lapsen oikeus luotettavaan ja ikätasoiseen tietoon.** Lastensuojelussa työskentelevillä on velvollisuus huolehtia, että lapsi ymmärtää häntä koskevat asiat. Tämä edellyttää selkeää viestintää, asioiden riittävää kertaamista, kysymyksiin vastaamista sekä aikaa ja kärsivällisyyttä.

4. **Kokemusasiantuntijuus tulee saada rakenteisiin.** Kokemusasiantuntijuutta tulee kehittää ja vahvistaa sen eettisyyttä. Kokemusasiantuntijuutta tarvitaan myös avohuollossa sekä lastensuojelun ulkopuolisissa palveluissa.

TURVALLISET JA PYSYVÄT IHMISSUHTEET

1. **Lapselle tärkeitä ihmissuhteita tulee suojella ja tukea.** Lapselle pitää mahdollistaa oma, turvallinen yhteisö ja läheisverkosto, joka on mukana työskentelyssä. Lapsen asioita hoidettaessa tulee huomioida koko perhe, ja lasta on tuettava yhteydenpidossa hänelle tärkeisiin läheisiin. Myös yhteydenpidon turvalliseen rajaamiseen liittyviä taitoja tulee harjoitella sijaishuollon aikana.

2. **Jokaisella lapsella tulee olla oikeus perheeseen ja terveeseen perheen malliin.** Perhehoidon kehittämistä ja valvontaa tulee parantaa, jotta perhehoidon lisääminen mahdollistuisi.

3. **Vaalitaan lapsen oikeutta suhdeperustaiseen työskentelyyn.** Luottamuksellinen, suhdeperustainen työskentely on edellytys sille, että lapsi pystyy vastaanottamaan tietoa ja osallistumaan omaa elämäänsä koskeviin asioihin. Suhdeperustaisuus edellyttää, että lapsi tietää kuka hänen sosiaalityöntekijänsä on eikä yhteydenpito rajoitu vain lakisääteisiin tapaamisiin.

4. **Lapsen oman työntekijän vaihtuminen tulee toteuttaa suunnitelmallisesti ja hallitusti.** Työntekijöiden vaihtumisiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota myös kriisi- ja muutostilanteissa, kuten sijaishuoltopaikan vaihtuessa. Lapselle tulee järjestää mahdollisuus tutustua uuteen työntekijään tai uuden sijaishuoltopaikan aikuisiin. Lapselle on kerrottava selkeästi, kuka hänen asioistaan vastaa jatkossa ja miten tiedot siirtyvät, jotta hänen ei tarvitse kertoa elämäntarinaansa aina uudelleen alusta.

TURVALLINEN ARKI, RAKKAUS JA HUOLENPITO

1. **Turvataan lapsen oikeus hellyyteen ja välittävään kohtaamiseen sijaishuollossa.** Sijaishuollossa tulee vahvistaa arjen rakkaudellisia tekoja, jotka luovat lapselle turvallisuutta, jatkuvuutta ja kokemuksen siitä, että hän on arvokas. Hellyyden ja välittämisen osoittaminen toteutuu osana ammatillista kohtaamista lapsen tarpeet ja rajat huomioiden.

2. **Vahvistetaan lapsen itsemääräämisoikeutta ja yksilöllistä kohtaamista.** Fyysistä hellyyttä tai huolenpitoa osoitetaan aina lapsen suostumusta kunnioittaen. Lasta tuetaan tunnistamaan omat rajansa ja pitämään niistä kiinni. Sijaishuoltopaikan säännöt ja rajat tulee rakentaa lapsen tarpeet huomioiden ja luopua tarpeettomista tai mielivaltaisista säännöistä.

3. **Unelmien mahdollistaminen edellyttää, että perustarpeet ovat kunnossa.** Turvallinen kasvuympäristö, riittävät resurssit ja luottamus ympärillä oleviin aikuisiin luovat perustan, jonka varassa lapsi voi suunnata katseensa tulevaisuuteen.

4. **Lapsella tulee olla mahdollisuus epäonnistua turvallisesti.** Virheiden tekeminen kuuluu kasvuun, eikä niiden tulisi johtaa siihen, että lapsi menettää turvallisuuden tunteensa tai luottamuksensa ympärillä oleviin aikuisiin. Kokemus siitä, että rinnalla kulkevat aikuiset pysyvät tukena myös epäonnistumisten jälkeen, vahvistaa rohkeutta kokeilla, oppia ja rakentaa omaa tulevaisuuttaan.

MITÄ KUULUU SIJAISHUOLLOLLE

OSAAVAT JA HYVINVOIVAT AMMATTILAISET

1. **Varmistetaan eri ammattilaisten ymmärrys ja osaaminen.** Sosiaalityöntekijät eivät ole ainoita ammattilaisia lastensuojelun piirissä olevien lasten elämässä. Huolehditaan, että avo-, sijais- ja jälkihuollon eri työntekijöillä kuten ohjaajilla, perhetyöntekijöillä ja sijaisvanhemmilla on riittävä osaaminen lasten oikeuksista ja ikätasoisen tiedon käsittelystä heidän kanssaan.

2. **Lisätään koulutusta rakkaudellisesta ja traumatietoisesta työotteesta.** Sijaishuollon henkilöstölle tulee tarjota koulutusta turvallisen kiintymyssuhteen tukemisesta, hellyyden ja välittämisen ammatillisesta osoittamisesta sekä lapsen oikeudesta tulla kohdatuksi arvostavasti ja rakastavasti.

3. **Laadukas sijaishuolto edellyttää hyvinvoivia ja osaavia ammattilaisia.** Sijaishuollossa työskentelevien tulee voida ylläpitää ammattitaitoaan, saada säännöllistä työnohjausta ja huolehtia omasta työhyvinvoinnistaan. Työnohjauksen säätäminen lakisääteiseksi velvoitteeksi vahvistaisi sekä työntekijöiden jaksamista että lasten saaman tuen laatua.

VALVONTA, OIKEUSTURVA JA LAADUKAS SIJAISHUOLTO

1. **Vahvistetaan lapsen oikeuksia lainsäädännössä ja päätöksenteossa.** Lapsen oikeus rakkauteen, välittämiseen ja turvallisiin ihmissuhteisiin tulee tunnistaa nykyistä vahvemmin myös lastensuojelulainsäädännössä. Lisäksi rajoitustoimenpiteitä valmisteltaessa ja toteutettaessa lapsen tai nuoren näkemykset tulee kuulla nykyistä vahvemmin.

2. **Sijaishuollossa asuville lapsille pitää antaa perustiedot lastensuojelun valvonnasta.** Se tarkoittaa tietoa vastaavista viranomaisista sekä siitä, miten ja kenelle epäkohdista voi valittaa. Valvovien viranomaisten on oltava aktiivisia suhteissaan valvottavia palveluja käyttäviin lapsiin ja tavattava heitä luottamuksellisesti valvonnan yhteydessä.

3. **Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän** on oltava tietoinen roolistaan perhehoitoa valvovana viranomaisena.

TOIVO, UNELMAT JA TUKI ITSENÄISTYMISEEN

1. **Sijaishuollossa kasvavilla lapsilla tulee olla aito mahdollisuus unelmoida.** Unelmointi ei synny itsestään, vaan tarvitsee tuekseen turvallisia ihmissuhteita, kannustusta ja uskoa mahdollisuuksiin. Toivon ja unelmien tuen tulee olla osa arjen vuorovaikutusta. Jokaisessa kohtaamisessa voidaan vahvistaa lapsen kokemusta siitä, että hänen tulevaisuudellaan on merkitystä ja että hänellä on mahdollisuus saavuttaa tavoitteensa.

2. **Sijaishuollon arjen tulisi valmistaa lasta itsenäiseen elämään.** Itsenäistymisen alkaessa kaikkien voimavarojen ei tulisi kulua pelkästään arjessa selviytymiseen. Nuorella tulee olla voimavaroja myös opiskella, rakentaa ihmissuhteita, harrastaa ja toteuttaa omia unelmiaan.

3. **Sijoituksen alkuvaiheeseen sekä siirtymään jälkihuoltoon tulee panostaa nykyistä enemmän.** Merkittävät nivelvaiheet vaativat huolellista tukea. Lapsen kanssa tulee myös käsitellä sijoituspaikan vaihtumisen syitä, siihen liittyviä tunteita sekä muutoksen vaikutuksia.

NUORTEN SILMIN?

Loppusanat

Mikko Oranen,
työnohjaaja ja psykologi

Tämä raportti palaa 15 vuotta sitten toteutetun lastensuojelun asiakkaina olleiden nuorten kuulemiskiertueen pohjalta julkaistuun *Suojele unelmia, vaali toivoa -raporttiin*. Halusimme kiertueen toteuttamisessa mukana olleiden tahojen kanssa nähdä, miten alkuperäisen raportin suositukset ja toimenpide-ehdotukset ovat mahdollisesti toteutuneet vai ovatko ne jääneet vain sanoiksi kansien väliin.

Toukokuussa 2026 pidetty tilaisuus vaali toivoa rohkaisevalla ja ilahduttavalla tavalla. Oli todella hienoa kuulla, miten nuorten ryhmät eri puolilla maata olivat paneutuneet vanhaan raporttiin ja peilanneet sitä nykyhetkeen. Nuorten puheenvuorot olivat selkeitä, perusteltuja ja vaikuttavia. Alkuperäisen kiertueen järjestämisen aikaan nuorten ryhmiä oli vain harvoissa paikoissa. Nyt *Voima vaikuttaa* -verkostossa on parikymmentä aktiivista ryhmää.

Toivoa toi myös se, miten rohkeasti nuoret puhuivat rakkauden merkityksestä lastensuojelun arjessa. Rajoja ja rajoittamista lähestyttiin aivan eri näkökulmasta kuin monissa aikaisemmissa nuorten puheenvuoroissa.

Edelleen peräänkuulutettiin hyvin perustellusti oikeudenmukaisuuden ja läpinäkyvyyden merkitystä rajoittamistoimenpiteiden toteuttamisessa mutta nähtiin, että oikeilla perusteilla tehty rajoituspäätös on välittämistä ja yksi rakkauden ilmenemisen muoto.

Muutos on myös se, että lasten ääni sijaishuollon valvonnassa on selvästi vahvistunut. Pitkä matka on kuljettu valvojien keskusteluista vain työntekijöiden kanssa lasten systemaattiseen osallisuuteen valvonnan yhteydessä. Jatkuvasti ajankohtainen kysymys on kuitenkin se, mikä merkitys lasten näkemyksille annetaan ja mikä niiden vaikutus on toimintatapoihin ja käytäntöihin.

Nuorten puheenvuorot ja myös niiden kommentoijat nostivat esille jatkuvien ihmissuhteiden merkityksen. Jatkuvuuden suojelemisen pitäisi olla keskeinen lastensuojelun laatukriteeri. Samassa yhteydessä korostui myös omaohjaajien merkitys lapsen arjen ja kuntoutumisen kannalta. Lapsille lastensuojelu ei ole instituutioita tai yksiköitä vaan ihmisiä ja ihmissuhteita.

Punaisena lankana läpi koko tilaisuuden kulki Maria Alanko-Lazaridesin sanoitus, jonka mukaan lastensuojelu on lasten oikeuksien suojelua. Tämä tehtävä on lastensuojelun olemassaolon oikeutus, jonka pitäisi olla kirkkaana jokaisen lastensuojelun toimijan mielessä.

Voima Vaikuttaa!

Kannanotto

Miten varmistamme, että lasten ja nuorten ääni kuuluu myös silloin, kun yhteiskunnassa on niukkuutta, epävarmuutta ja paineita säästää?

Elämme aikaa, jossa äänekkäitä mielipiteitä ja vastakkainasettelua on paljon. Juuri nyt olisi tärkeämpää kuin koskaan löytää jokin yhteinen asia, josta me kaikki aikuiset voisimme olla samaa mieltä. Me *Voima vaikuttaa* -verkostossa koemme, että tämä asia voisi olla lapset.

Lapsuuden tulee olla koskematon. Jokaisella lapsella on oltava ruokaa, puhtaita vaatteita sekä mahdollisuus leikkiä ja käydä koulua. Lapsella pitää olla kavereita, sekä useita läheisiä, lämpimiä ja turvallisia aikuisia. Lapsi ei saa missään tilanteessa joutua rikoksen kohteeksi, väheksytyksi tai ohitetuksi. Lapsella on ääni ja arvo. Lapsen kokemus on tärkeä.

Kriisien keskellä, sodassa ja jälleenrakennuksessa valitsimme lapset. Äitiyspakkaus, maksuton kouluruoka, oppivelvollisuus, sekä perheitä tukevat liitot ja yhdistykset syntyivät valinnasta suojella lapsia. Nyt, lähes sata vuotta myöhemmin meidän on tehtävä tämä valinta uudelleen.

Lasten suojelu edellyttää koordinoivaa työtä sekä ammattilaisia ja asiantuntijoita, jotka varmistavat lasten ja nuorten äänen kuulumisen päätöksenteossa. Lasten ja nuorten hyvinvointi ei saa olla se, josta tingitään, kun ajat ovat vaikeita. Juuri niukkuuden, epävarmuuden ja yhteiskunnallisen polarisaation keskellä punnitaan lapsuuden arvo.

Marika Hassinen
Voima vaikuttaa -verkoston jäsen,
Ohjaaja/asiantuntija Auta Lasta ry:n Veturointi-toiminnassa.
marika.hassinen@autalasta.fi

Voima Vaikuttaa!

Lastensuojelun vertais- ja kehittäjäryhmät

Jäkälä (Lapin HVA)

Lastensuojelun ja perhesosiaalityön nuorten kokemusasiantuntijatoiminta, Stadin suunta (Helsingin kaupunki): Joonas.Halmela@hel.fi, Pauliina.Levamo@hel.fi

Nuorten kehittäjäryhmä (Osallisuuden aika ry)

Nuorten kehittäjäryhmä (Tampere, Pesäpuu ry)

Nuorten Turvasatama (Pesäpuu ry, Auta Lasta ry ja Osallisuuden Aika ry)

RIOT! Kehittämistä kokemustiedolla (Kanta-Hämeen HVA)

Nuoret kehittäjät (SOILA-koordinaatiohanke)

Kokemusta rikkaammat (EHJÄ ry & Soite)

Omilleen kokemusasiantuntijat (EHJÄ ry)

Sankarit – Vertaisarvioitsijat (Keski-Suomen HVA)

Sankarit – Vertaisarvioitsijat (Tampere, Pesäpuu ry)

Satanuoret, asiakasraati (Satakunnan HVA)

Tilkkutäkki (Perhehoitoliiton nuorisotyö)

Sitkeät sissit (Perhehoitokumppanit)

Sointu-hanke (Kymenlaakson HVA)

SOS-Kehittäjänuoret (SOS-Lapsikylä)

Meliora (Vantaan ja Keravan HVA kokemusasiantuntijaryhmä)

Veturointi-toiminta (Oulu ja Turku, Auta Lasta ry)

Tervetuloa uudet ryhmät mukaan verkostoon!

Voima vaikuttaa -verkosto